

CUPOLELE SISTEMULUI FILOSOFIC ELABORAT DE LUCIAN BLAGA

Svetlana COANDĂ,
doctor habilitat,
conferențiar universitar, USM.

E cunoscut faptul că Lucian Blaga a elaborat un sistem filosofic original, expus în Trilogiile sale. Dar, în fine, ce este un sistem filosofic în viziunea lui L.Blaga? În studiul *Știință și creație* (1942) L. Blaga menționa că atunci când rostește cuvântul ”sistem” cu referire la sistem filosofic, la autor de sistem filosofic, este încercat ”întotdeauna de oarecare sfială”. Cu toate acestea, L.Blaga mărturisește că ”a urmărit din cea dintâi tinerețe planul unui vast sistem metafizic” și că, după cum scria el în a.1939, un asemenea sistem deja ”a luat ființă”, urmând doar să-i fie pusă cupola: ”clădirea a fost durată încetul cu încetul și din mai multe părți deodată. Acu a venit rîndul cupolei...ca întregire decisivă” [1].

După cum menționează profesorul Petru Ioan în lucrarea *Lucian Blaga în orizontul unei logici paradisiace*, este vorba de cartea *Diferențialele divine*, care apare de sub tipar în 1940 [2]. Prin acest studiu, menționa L.Blaga, ”sistemul culminează”, dar ”nu se încheie cu el” [3].

Cercetătorii creației lui Lucian Blaga consideră că perioada elaborării sistemului său filosofic ar fi cuprinsă între anii 1931 și 1946. L.Blaga aprecia înalt rolul concepțiilor filosofice în formarea viziunilor personalității umane. „Vederile noastre metafizice ar trebui să fie o lumină, ce se desprinde din întreaga, neliniștita, nimicitoare, entuziasta și morala noastră personalitate...”, menționa el. „Ce teorie a cunoștinței adoptezi este un pas de o importanță enormă pentru viața spirituală, căci teoria cunoștinței nu este o simplă teorie între multe altele, ci începutul fericit sau dezastruos al unei adînci sau mărginite concepții despre lume...” scria filosoful în studiul *Mit și cunoștință* [4].

Deci, să revenim la întrebarea, ce este, totuși, un sistem filosofic în viziunea lui Lucian Blaga? Din lucrarea *Despre conștiința filosofică*

(diviziunea a XII – *Gânduri și sisteme*) putem înțelege că orice ”lume a filosofului”, care e exprimată altfel decât ”sub modul unor gânduri rostite ”fragmentar” sau ”aforistic” poate fi considerată, după L.Bлага, sistem filosofic [5]. Lucian Bлага considera că ”pentru realizarea ideii de ”sistem” nu există norme” și că nu se poate crede ”în posibilitatea vreunei pravili” pentru gândirea filosofică, deoarece, în viziunea lui, nu există ”nimic mai variat și mai personal decât formularea ce-o îmbracă o gândire sistematică” [6]. În această lucrare L.Bлага elaborează o clasificare a sistemelor filosofice după trei criterii principale: după substanță, după forma și după structura viziunilor exprimate.

Conform acestor criterii, sistemele sunt foarte diferite: După substanță (conținut) - ”lucrate...dintr-un material omogen...chiar monolitic” (cum ar fi sistemele lui Spinoza, Fichte, Hegel) sau cele care ”preferă o arhitectură din materiale variate, suficient de asemănătoare ca rezistență ca să poată fi armonic - și compensator – utilizate în una și aceeași clădire” (cum ar fi sistemele filosofice ale lui Platon, Descartes, Leibniz, Kant). [7] Din punct de vedere al formei, L.Bлага consideră că unele sisteme filosofice ”prind ființă în aspectele liniare ale unui cristal” (de exemplu, la Spinoza și chiar la Melissos), iar altele ”manifestă un belșug de forme plastice, ca organismele” (de exemplu, la Schopenhauer și Leibniz.) [8] După structură ”unele filosofii și-au găsit o formulare cu adevărat ”sistematică”, iar exemple clasice, în această privință, ne servesc Spinoza, Fichte, Hegel, Schopenhauer”, iar altele ”fără a fi mai puțin sistematice prin structura lor, și-au găsit o expunere mai rapsodică, sau prin aspecte”, de exemplu, în cazul lui Platon sau Leibniz [9].

Di profesor Petru Ioan în lucrarea *Lucian Bлага în orizontul unei logici paradisiace*, face o caracteristică a sistemului filosofic al lui Bлага prin prisma criteriilor elaborate de însuși L.Bлага: ”...din punctul de vedere al ”substanței” – sistemul filosofic al lui Lucian Bлага este unul de factură leibniziană, mai curând neomogen, decât monolitic, mai curând „organismic” și ”plastic-structural”, decât ”linear”, și mai curând cu o expunere ”prin aspecte”, decât printr-o desfășurare recurentă, de tip demonstrativ” [10].

Lucian Bлага își aseamăna sistemul său cu ”o biserică cu mai multe cupole”. Putem crede că acestea sunt trilogiile pe care le-a scris și pe

care preconiza să le mai scrie. (*Trilogia cosmologică, Trilogia pragmatică*)

Noi, însă, în acest studiu, vom desemna prin aceste „Cupole” conceptele centrale care definesc esența sistemului filosofic blagian: Omul, Misterul, Marele Anonim, Cunoașterea, Cultura, Creația.

Considerăm că Omul este conceptul central al filosofiei bligiene. L. Blaga definește omul în raport cu misterul, adică cu ceea ce este necunoscut pentru om și cu dorința lui, trăită în permanență, de a cunoaște, de a revela acest mister. Omul este singura ființă creatoare de valori, schimbând prin aceasta aspectul mediului în care trăiește. Destinul omului este să fie creator, în orice domeniu - artistic, tehnic, științific, etc. Prin creațiile sale omul contribuie la revelarea misterelor vieții. Și chiar dacă nu reușește realmente să reveleze un mister, contează faptul că omul e creator întru revelarea misterelor și, doar astfel este Om. “Noi filosofăm sub specia misterului ca atare. “Misterul” e pentru noi suprem unghi de vedere”... “Obiectul cunoașterii înțelegătoare e sau reducerea sau potențarea “misterului”, accentua filosoful român [11].

Omul s-a detașat de existența întru auto-conservare și securitate, de existența vieții animale, creând un mod specific de a exista al său, mod care a apărut ca o mutație ontologică și care este existența întru mister și pentru revelare. Aceasta a fost posibil datorită Marelui Anonim, omul fiind suprema limită admisă, având “norocul” de a se putea jertfi: pentru creație, valori, cultură, dorința de a se depăși cu scopul de a cunoaște necunoscutul ce-l înconjoară, de a revela misterele vieții. Și chiar dacă aceasta nu-i reușește, important este să fie creator întru revelarea acestor mistere, deoarece numai atunci va fi om în adevăratul sens al cuvântului. Un exemplu concludent este Manole din piesa *Meșterul Manole*, care e robul patimii de a crea și nu poate altfel [12].

Spre deosebire de animal, omul trăiește și plăzmuiește în “orizontul misterului”, toate actele sale de cultură și valorizare putând fi deduse, metafizic, din încercările de revelare a misterului. “Destinul creator al omului” e condiționat de “censura transcendentă”, garantat prin “frânele transcendente”, adus la intensitate și randament maxim prin “conversiunea transcendentă”. [13] Prin gândire și prin celelalte facultăți creatoare ale sale, omul ca “existență întru mister și revelare”

tinde să descifreze esența, misterele lumii, satisfacându-și astfel cele mai superioare aspirații spirituale și aflând maxima valoare prin care viața își dobândește rostul.

Marele Anonim - alt concept fundamental, altă cupolă a filosofiei lui Blaga, semnifică ființa transcendentă, definită ca ceea ce „depășește” umanul, ceea ce depășește atât domeniul experienței concrete a omului, cât și cel al gândirii sale logico-abstracte. Ființa transcendentă este „inițiatorul original al existenței” [14]

În *Censura Transcendentă* (fundamentare metafizică a cunoașterii), *Geneza metaforei și sensul culturii* (fundamentare metafizică a culturii), *Ființa istorică* (fundamentare metafizică a istoriei) și, în special, în *Diferențialele divine* L.Blaga evită să-i atribuie ființei transcendente numele de Dumnezeu și o denumește Factor metafizic central, Marele Mister, Fond generator anonim, Principiu suprem al existenței, Absolutul, Transcendentul, Divinitatea, Necunoscutul sau, cel mai frecvent, Marele Anonim, nume dat lui Dumnezeu și de gânditorul patrolog Dionisie Pseudo-Areopagitul. [15] Așadar, principiul metafizic absolut, conceput de alți filosofi ca fiind Substanța, Eul absolut, Rațiunea imanentă, Inconștientul, etc., la L.Blaga este Marele Anonim. L.Blaga preciza chiar de la început că ideea Marelui Anonim este o construcție mentală personală, un postulat pe care se fundamentează metafizica sa, ”un mit metafizic” prin care el face „o anticipație” ce-i permite construirea viziunii metafizice personale.

Marele Anonim este o existență transmundană, atemporal și aspațial, un tot unitar de maximă complexitate substanțială și structurală. El este o existență „deplin autarhică”, adică suficientă sieși și „hegemonică”, iar în calitate de centru generator al lumii este altceva ca esență decât lumea pe care o creează, deși o anumită parte a naturii sale „periferale” și „mai puțin nucleară” constituie fondul metafizic al lumii așa cum o cunoaștem.

În om Marele Anonim a implementat formele sensibilității, categoriile conștientului și ale inconștientului, pentru a-i oferi un instrument al înțelegerii și cunoașterii. Totodată, spațiul, timpul, categoriile sunt și frânele transcendente ale cunoașterii, sunt Censura Transcendentă. Dacă omul ar ști totul, nu ar mai avea nevoie de căutare, cercetare,

creație. Ar persista o imensă plictiseală – fapt prevenit de L.Blaga prin afirmarea existenței censurii transcendente.

Așadar, Marele Anonim este creatorul suprem, iar omul doar creatura. Cu toate că modul ontologic al omului este cel mai înalt mod existent în natura creată, omul e censurat, limitat și împiedicat să ajungă la adevărul absolut. Din structura metafizică a omului lipsesc posibilitățile fundamentale pe care Marele Anonim le are de a crea la infinit și de a cunoaște absolut în mod adecvat-pozitiv. Marele Anonim este cel ce potențează misterele, cel din care toate misterele derivă. El este „de un egoism sacru”, este o natură „prăpăstioasă”, demonică și contradictorie, deoarece l-a situat pe om într-o antinomie de nerezolvat: a pus în om dorința de cunoaștere pozitiv-adecvată a absolutului și puterea de creație, dar din start, prin instituirea Censurii transcendente și a frânelor stilistice abisale (matricea stilistică) i-a refuzat omului această cunoaștere, oferindu-i doar posibilitatea unor creații supuse vremelniceii, istoricității și perisabilității.

Însă omul, încercând în permanență să reveleze misterul, devine creator de cultură. „Cultura în această perspectivă nu este un lux, pe care și-l permite omul ca o podoabă care poate să fie sau nu; cultura rezultă ca o emisiune complementară din specificitatea existenței umane ca atare, care este existență întru mister și revelare”, menționa L.Blaga [16].

Prin urmare, în sistemul filosofic al lui L.Blaga omul și creația devin valori centrale, creația fiind posibilă în permanență, deoarece omul va sonda infinitul misterelor mari și mici, principale și secundare, fără a ajunge la un rezultat final, misterul rămânând „tâlcul” posibilităților și limitelor cunoașterii și al creației umane iar existența specific umană fiind „existență întru mister și revelare”.

Rezultatul unei asemenea neconținute creații este istoria și cultura umanității, în care un loc de cinste îl are și opera blagiană, „cupolele” căreia – Omul, Misterul, Marele Anonim, Cunoașterea, Cultura, Creația constituie repere esențiale ale unor perspective de profundă reflecție filosofică. Acesta a fost și mesajul transmis de Lucian Blaga viitoarelor generații de creatori de cultură prin studiul *Știință și creație* din *Trilogia valorilor*, în care filosoful roman menționa: ”Filosofia noastră, ca oricare altă filosofie, conține [...] unele părți, sau chiar regiuni, care

nu aspiră decât poate la meritul de a fi deschis o zăriște de dibuiri, dar filosofia noastră mai cuprinde poate unele părți susceptibile de a fi rupte din întreg, spre a servi ca motive de meditație, spre a fi dezvoltate mai departe de alți gânditori “. Să perseverăm, deci, în realizarea acestui îndemn, în valorificarea acestei imense moșteniri.

Referințe bibliografice:

1. Lucian Blaga, *Opere*, v.11, București, 1988, p.51.
2. Petru Ioan, *Lucian Blaga în orizontul unei logici paradisiace*, Editura ”Ștefan Lupașcu”, Iași, 2005, p.13.
3. Lucian Blaga, *Opere*, v.11, București, 1988, p.51,52.
4. Lucian Blaga, *Încercări filosofice*, București, 1977, p.70.
5. Lucian Blaga, *Opere*, v.8, București, 1983, p.158.
6. Ibidem, p.162, 164.
7. Ibidem, p.162-163. Vezi: Petru Ioan, *Lucian Blaga în orizontul unei logici paradisiace*, Editura ”Ștefan Lupașcu”, Iași, 2005, p.10.
8. Ibidem, p.162-163.
9. Ibidem, p.163.
10. Petru Ioan, *Lucian Blaga în orizontul unei logici paradisiace*, Editura ”Ștefan Lupașcu”, Iași, 2005, p.13-14.
11. Lucian Blaga. *Trilogia cunoașterii*. Opere, v. 8, București, 1983, p. 496, 275.
12. Ion Ianoși. *O istorie a filosofiei românești*. Cluj, 1996, p. 239.
13. Lucian Blaga. *Trilogia valorilor*. București, 1946, p. 692.
14. Lucian Blaga. *Trilogia cunoașterii*, București, 1943, p.445.
15. Vasile Frăteanu. *Lucian Blaga, „un model metafizic”*. // *Eonul Blaga – Întâiul veac*. București, 1997, p.331.
16. Lucian Blaga, *Geneza metafizei și sensul culturii*, București, 1994, p.170.